

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

		advancing lexical-grammatical skills of secondary school students	
1849.	Ermekova R., Amzina K., Adambay Sh.	Methods of using icts in teaching english language in kazakhstan	7852
1850.	Baltabai S.K.	Top online platforms for improving listening skills in foreign language teaching	7856
1851.	Imangaliyeva M.	Analyzing the impact of open educational resources on academic achievement	7862
1852.	Kaldybay M.	Self - study in learning foreign language	7866
1853.	Konakbayeva A.B.	From conventional to multimodal reading: new approaches in teaching english	7869
1854.	Ryskulbek A. Kh., Kaliyeva A. A.	Modern innovations in teaching foreign languages	7873
1855.	Shander D.	The english language acquisition: Why are you still unable to speak it?	7878
1856.	Tangatar A.	The role of graphic organisers in teaching writing skills	7882
1857.	Yerbulatova Zh. M.	Modern innovations in teaching foreign languages	7886
1858.	Zhangabek A. O.	Digital storytelling in efl: enhancing writing and reading skills	7889
1859.	Абай Е. С.	Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын пікірталас әдісі туралы	7896
1860.	Акимбекова К.Ж.	Феномен фальшивой дружбы в рассказе оскара уайльда «преданный друг»	7898
1861.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	7903

1862.	Дүйсенғали Б. Ж., Ақылбаева Ж. Қ.	«Shadowing» (көлеңкелі қайталау) әдісінің білім беру құралы ретінде оқушылардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға әсері	7907
1863.	Жаңабай Д. А.	Оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін көркем әдебиетті пайдалану	7910
1864.	Кайратова А. К.	Современные технологии в обучении иностранным языкам: инновации и перспективы	7912
1865.	Кульжин Қ. Н.	Повышение мотивации и учебной активности обучающихся через нейросетевые технологии в веб-приложениях	7915
1866.	Ма мырова Ф. Н.	Инновационные технологии в реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода к обучению иностранным языкам в вузе	7919
1867.	Нәрібек Б. С.	Мектептегі ағылшын тілін оқыту үдерісіне мобильді құрылғыларды кіріктіру	7924

ПОДСЕКЦИЯ 13.2 КОНСОЛИДАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

1868.	Amirbekov M. M., Makhambetova Zh. T.	The problem of bullying among adolescents in the republic of kazakhstan	7926
1869.	Bektay N.S.	Review on the effectiveness of digital teaching tools in the school education process	7929
1870.	Kaliyeva A. A., Ryskulbek A. Kh.	Enhancing students' motivation and engagement through inquiry-based learning	7931
1871.	Tazhibay A. M.	Influence of professional guidance for the effective career choice	7937
1872.	Аубакирова С. Т.	Тілдік білім – құндылық бағдар қалыптастырудың маңызды құралы	7942
1873.	Амангелди Д.	Балалардың даму қабілеттіліктеріне деген кеңістікті қалыптастырудағы	7947

		шахмат ойынының маңызы	
1874.	Әшір А. С.	Аз қамтылған отбасындағы балаларды мектеп ортасына әлеуметтендіру	7950
1875.	Әшір А. Т.	Ерекше білім беру қажеттіліктері бар бастауыш сынып оқушыларын психологиялық қолдау	7953
1876.	Байтуған Г.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда цифрлық технологияларды пайдалану	7956
1877.	Гайсин А. И.	Сущность понятия «эмоциональное неблагополучие студентов»	7959
1878.	Горбунова К. В.	О психологической природе ценностных представлений как регуляторов поведения личности	7962
1879.	Дарбаева Г. Қ.	Цифрлық дәуірде педагог-психологтардағы кәсіби Стресс мәселелері	7966
1880.	Даулетқызы А.	Режиссерлік ойын арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін дамыту	7969
1881.	Джаппарова Л.А.	Университет жағдайында шетел студенттерін әлеуметтік-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру	7973
1882.	Дихан А. Б.	Жаңа форматтағы педагогиканың даму үрдісі мен мәселелері	7976
1883.	Ерқасым Н. Т.	Аз қамтылған отбасы балаларын әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық шарттары	7980
1884.	Ермекова С. А.	Метанавык целеполагания: возможности развития через систему профессиональной ориентации	7984
1885.	Жапекова М. Н.	Жасөспірім оқушылардың әлеуметтік ортадағы қарым-қатынасына эмоционалды интеллекттің ықпалы	7988
1886.	Жумабай Ә. К.	Жеткіншектердің бос уақытын ұйымдастыру мәселелері	7993
1887.	Жумабекова Ф.	Синдром самозванца среди зуммеров: влияние цифровых технологий и социально-культурных факторов	7998
1888.	Задаев О. Т.	Болашақ әлеуметтік педагогтердің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру: теориялық және	8001

		практикалық аспектілер	
1889.	Исмаил Н.	Балалар үйіндегі жеткіншектерді еңбекке баулуды әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың жүйесі	8003
1890.	Кабдуалиева А. Ж.	Корпоративная культура как инструмент повышения эффективности деятельности образовательной организации	8006
1891.	Кошенова М. М.	Ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың заманауи көрінісі	8011
1892.	Кудайбергенова А. Т.	Жасөспірімдердің оқу мотивациясын қалыптастыру мүмкіндіктері	8015
1893.	Кулдашева Н.У.	Студенттердің психологиялық денсаулығын зерттеу ерекшеліктері	8017
1894.	Кулдашева Н.У. Ырымбаева Н. А.	Болашақ педагогтардың цифрлық мәдениетін дамыту жолдары	8020
1895.	Кульмагамбетова Г. С.	Процесс ознакомления с предметным миром как инструмент развития словарного запаса у детей младшего дошкольного возраста	8023
1896.	Куршева А. В.	К проблеме влияния родительского стиля воспитания на развитие самооценки у детей	8028
1897.	Кусаинова Т. К.	Библиотерапия арқылы жеткіншектердің құндылық қатынастарын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері	8032
1898.	Қабдулуахит М. Б.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дағдарымын бағалау	8035
1899.	Лукашкина А. Т.	О некоторых психологических проблемах детской одаренности	8039
1900.	Моминова Г. М.	Творческий потенциал школьников как фактор успешной академической социализации	8043
1901.	Мұратқызы А., Байтана Ә. Е.	Театр педагогикасы тарихының оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда қолданылуы	8046
1902.	Мұратова Д. Т.	Арт-терапия әдістерімен жасөспірімдердің өзіндік қарым-	8051

		қатынасын оңтайландыру	
1903.	Нуриева Д. Р.	Цифровая трансформация педагогики: роль информационных технологий в повышении квалификации преподавателей	8055
1904.	Сабыржан А. Б.	Эмиль реджио педагогикасы негізінде балалардың байланыстырып сөйлеуін қалыптастырудың мүмкіндіктері (ересек топ)	8059
1905.	Сарқыт Е. М.	Ж.Аймауытовтың қазақ тілін оқыту әдістемесі: жаңартылған білім беру мазмұны және әлемдік әдістемелік ұстанымдармен сабақтастық	8062
1906.	Соколова К. И.	Исследование трудностей обучения студентов с СДВГ	8065
1907.	Спандияр П. Ж.	Инновациялық мектептер жағдайында жеткіншектердің мамандық таңдау мотивациясын қалыптастыру	8069
1908.	Сұлтанова А. Н.	Жобалық оқыту әдісі оқушылардың мотивациясын арттыру құралы ретінде	8072
1909.	Тайгарина А. Э.	Психикалық дамуы тежелуі бар бастауыш сынып оқушыларының инклюзивті ортаға бейімделу ерекшеліктері	8076
1910.	Тұрлыбаева Ж. С.	Шетелдік оқушыларды қазақстанның білім беру жағдайына бейімдеудің ерекшеліктері	8079
1911.	Туранова А. А.	Бейімдік дене шынықтыру арқылы аутизм синдромы бар балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеу	8082
1912.	Хайруллина Д. Е.	Мектептегі кәсіби бағдар беру жұмысы негізінде жасөспірімдердің саналы кәсіп таңдауын жетілдіру	8085
1913.	Чикова И. В.	О некоторых аспектах развития субъектности студента вуза: реалии и перспективы	8094
1914.	Шарапатова Р. Ж.	Бесінші сынып оқушыларын негізгі мектепке бейімдеу	8097

**ПОДСЕКЦИЯ 13.3 АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА**

1915.	Аблаева Н. М., Волчихин А.А.	Проблемы физического развития в современном мире у подростков.	8101
1916.	Актаева А.Г., Мысан В.В.	Использование современных технологий (виртуальная реальность (vr) и цифровые тренажеры) в обучении и подготовке спортсменов и учащихся в возрасте 16-21 года.	8104
1917.	Алдабергенова Ж.Б.	Күш төзімділікті дамыту маңызы.	8106
1918.	Амантаева А.Б.	Биологические ритмы стрелков: влияние режима дня на точность.	8107
1919.	Асылханова Л.Д.	Құзыреттілік тәсілін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының ағылшын тіліндегі биология бойынша білім сапасын арттыру.	8112
1920.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстан республикасындағы есірткілікті үгіттеу: журналистикалық зерттеу.	8115
1921.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстандағы есірткіге тәуелділіктің қазіргі бейнесі және жастардың пікірі.	8118
1922.	Бусурман Д. Қ.	Оптимизация тренировочного процесса в беге на средние и длинные дистанции для школьников.	8124
1923.	Бейсекеева А.	Особенности подготовки дзюдоистов к соревнованиям различного уровня.....	8127
1924.	Бактыбай Н.К.	Жас боксшылардың дене қасиеттерін жетілдіру әдістері.	8128
1925.	Бақытжан Н.	Қазақтың ұлттық ойындары арқылы ойлау қабілеттері дамыту.	8133
1926.	Бойцова З.	Влияние психологической подготовки на результаты спортсменов в стендовой стрельбе.	8136
1927.	Болатов Б.Б.	Бокспен айналысатын 10-12жастағы балалардың физикалық қасиеттерін дамыту әдістемесі.	8138
1928.	Гончарук А.А.	Современные тенденции предмета физическая культура в общеобразовательной школе.	8140
1929.	Гуралевич Н.	Роль капитана в организации командной игры в волейболе.	8142
1930.	Даулет Д. Қ.	Психологическая подготовка дзюдоистов на соревнованиях.	8144
1931.	Дәуренбек А.	Дене шынықтырудың адамның ақыл-ой қызметіне әсері.	8146

1932.	Достов И. Б.	Бес асық қазақ халқының ойыны және оның қазіргі қоғамдағы маңызы туралы.	8150
1933.	Дауменов А.Б., Хамзин С.О.	История развития бокса как спортивной дисциплины.	8153
1934.	Елшибек Б.Ч., Ем Н.С.	Влияние занятий физической культурой на развитие когнитивных функций у детей младшего школьного возраста (7-10 лет).	8155
1935.	Ержанқызы А.	Волейбол арқылы 11-12 жас аралығындағы жасөспірімдердің физикалық қасиеттері мен дене дамуын арттыру.	8158
1936.	Есіркеп Қ. Ж.	Бастауыш сыныпта ойыны арқылы балалардың логикалық ойлауын дамыту.	8160
1937.	Еспембетова Г.	Дене шынықтыру құралдарын қолданудың педагогикалық технологиялары көмегімен жас еркін күрескерлердің дене қасиеттерін дамыту.	8164
1938.	Жемпеисова Ә.	Дене тәрбиесі барысында үйрету және дамыту негіздері.	8165
1939.	Жолдубаев А.А., Кожегалденов А.Г.	Роль бокса в физическом развитии подростков: влияние на здоровье, мотивацию и социальную адаптацию.	8169
1940.	Жулсаитова Г.Е.	Жаһандану жағдайында қазақтың ұлттық сәндік қолданбалы өнерінің рөлі.	8171
1941.	Закутняя С. Н.	Этические аспекты организации и проведения сурдлимпийских игр: взгляд тренеров и спортсменов.	8174
1942.	Иванова Д.	Влияние волейбола на физическое и психологическое развитие подростков.	8180
1943.	Изтаев Н.А.	Кибер алаяқтыққа қарсы тұрудағы құқықтық зерттеу: заманауи тенденциялар және әлемдік тәжірибелер.	8183
1944.	Иргетаева Т.М.	Жасөспірімдер волейболы: болашақ чемпиондарды тәрбиелеуді жетілдіру.	8187
1945.	Ильясов Ә. Е.	Жоо - дағы дене шынықтырудағы денсаулық сақтау технологиясы.	8190
1946.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8192
1947.	Какен А.Д.	14-15 жас аралығындағы баскетболшылардың жылдамдық-	8195

		күш қабілеттерін дамыту әдістемесі.	
1948.	Какимжан Н.	Дене тәрбиесінің жаңа технология арқылы баланы оқыта отырып, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.	8197
1949.	Күнтуған Ж.М.	Қазақстандағы ауа ластануы мен басқа да экологиялық аспектілеріне қатысты жаңа мемлекеттік құжаттарын талдау.	8201
1950.	Құрманова Ж. Қ.	Гендерные особенности судейства в волейболе: сравнительный анализ эффективности мужчин и женщин в роли арбитров.	8204
1951.	Касымова М.А.	Влияние карате на показатели выносливости у спортсменов 15–17 лет.	8208
1952.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8211
1953.	Лазарь Д. Д., Сериков Т.Р.	Формирование командной работы, через спортивные игры.	8214
1954.	Мамырхан Н.	Баскетбол секциясында шұғылданатын 12-13 жас жасөспірімдердің дене дайындығы мен функционалдық жағдайын дамыту әдістемесі.	8216
1955.	Мухтарова А.	Дене шынықтыру физиологиялық және биохимиялық негіздері.	8218
1956.	Mukhanova К.В.	The impact of sports on society.	8222
1957.	Нүсіпақын А.	Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің әдістемелік белсенділігін арттыру жолдары.	8224
1958.	Нугманова Г. М.	Ұлттық ойындардың оқушыларға үйрете отырып, бала бойындағы негізгі қасиеттерінің дамыту ерекшелігі.	8227
1959.	Оразғалиев А., Маратов Ч.	Футбол и образование: совмещение спорта и учёбы.	8232
1960.	Нурмагамбетова К. К.	Спортивная акробатика и олимпийское движение: барьеры и перспективы включения.	8234
1961.	Петренко Д.	Особенности тренировочного процесса спортсменов по академической гребле.	8236
1962.	Подсухина Е.Е.	Особенности психологической подготовки связующего игрока в профессиональном волейболе.	8238
1963.	Рахимова Ж.	Реабилитация травм в волейболе.	8243
1964.	Ракишев Ж.С.	Көшбасшылық – жастардың жеке тұлғалық дамуының негізі.	8245

1965.	Рахимова Ж.	Профилактика и реабилитация в волейболе.	8247
1966.	Серікбай А.	Дене шынықтыру жаттығуларының оқушылардың ағзасына тигізетін әсері.	8250
1967.	Серікова З.Қ.	Джиу-джитсуда (файтинг) техникалық-тактикалық іс-қимылдардың оқу процесін құру ерекшеліктері.	8254
1968.	Серикбаев Б.Т.	Дене шынықтыру мен спортты дамытудың өзекті мәселелері, үрдістері мен перспективалары.	8257
1969.	Сирлибаев М.К.	Білім берудегі гендерлік көзқарас мәселелері бойынша дене шынықтыру мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту.	8259
1970.	Сұлтанов Б.Е.	Влияние сотрудничества с тренером на карьеру и достижение спортсмена.	8264
1971.	Сұңғатолла М.	Профилактика травм у юных баскетболистов: анализ наиболее частных повреждений и методы их предотвращения.	8266
1972.	Темірғали Т.А., Басшибаев А.А.	Травмы в греко-римской борьбе: причины и профилактика.	8269
1973.	Тасқын А.	Студент жастардың дене тәрбиесімен үнемі айналысулары салауатты өмір салтын қалыптастыру негізі.	8271
1974.	Темиргалиева С.Е.	Современные вызовы и перспективы развития системы образования и воспитания в республике казахстан.	8275
1975.	Тлемисова К.К.	Психология победителя: что отличает чемпионов в волейболе.	8278
1976.	Toleukhanova А.А.	Factors contributing to the termination of athletic careers among sports major students.	8282
1977.	Төрегелді А.	Дайындықтың бастапқы кезеңінде 9-10 жас қаратәшілерге спорттық қозғалыстарды үйретудің техникасы мен әдістемесі.	8284
1978.	Тюлюбаев Д.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	8286
1979.	Тюлюбаев Д., Кагенов А.	Физическое развитие детей 4–5 классов с использованием цифровых технологий в подвижных играх.	8288
1980.	Тюлюбаев Д.Б.,Кагенов А.Р.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы	8289

		повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	
1981.	Тлеуберген А.Ж., Айтореева М.А.	Дене шынықтыру мен спорттың тұлға дамуына ықпалы.	8292
1982.	Умирова Д. Р.	Развитие двигательных навыков у детей младшего дошкольного возраста с помощью физкультурных праздников.	8294
1983.	Ушенина Е.С.	Оздоровительные физические упражнения при внутренних факторах риска у учащихся 9 классов.	8296
1984.	Ушенина Е.С.	Методы оценки психологического состояния спортсменов по пауэрлифтингу и их эффективность.	8302
1985.	Фарит Ж.	Әйелдердің еркін күресіндегі психологиялық қолдау мен қамтамасыз ету ерекшеліктері туралы.	8306
1986.	Хватюк Д.	Травмы в пауэрлифтинге: причина и профилактика№	8308
1987.	Шилибаев Н.А.	Орта мектеп жасындағы оқушылардың техникалық дайындағының әдістемелік ерекшеліктері.	8311
1988.	Шилибаев Н.А.	Спорттық ұйымдардағы қаржылық менеджмент.	8313

4. Костолл, Д. Л. Физиология спорта. - М.:Олимпийский спорт, 2008. 4с
5. Корженевский, А.Н., Квашук П.В. Особенности адаптации детей к физическим нагрузкам. Теория и практика физической культуры. 2017. - 24с.

ӘӨЖ 372.4:793/799:37.015.3

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОЙЫНЫ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ

Есіркеп Құндыз Жармұханбетқызы

Kundyzcool@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Білім жоғары мектебі әлеуметтік ғылымдар факультетінің
магистранты, Астана, Қазақстан.
Ғылыми жетекші- Б.М.Тажигулова

Өзектілігі. Қазақтың ұлттық ойындары – бастауыш сынып оқушыларының дене тәрбиесін дамытудағы маңызды құралдың бірі. Солардың ішінде «Бестемше» ойыны балалардың логикалық ойлау қабілетін арттырып, ептілік пен шыдамдылықты жетілдіруге көмектеседі. Бұл ойын арқылы оқушылар дене шынықтырумен айналысып қана қоймай, ұлттық мәдениетпен де танысады. Сондықтан «Бестемше» ойынын дене тәрбиесі сабағында қолдану – салауатты әрі рухани бай ұрпақ тәрбиелеудің тиімді жолы.

Ойынның басты мақсаты- Бастауыш сыныпта бестемше ойыны арқылы балалардың логикалық ойлауын дамытуды қалыптастыру.

Қойылған мақсатқа жету үшін келесі **міндеттер** қойылды:

1. Бестемше ойынындағы логикалық ойлауды қарастыру
2. Балалардың зияткерлік қабілеттерін қалыптастыруды зерттеу.
3. Бестемше ойыны туралы әдебиеттерге талдау жасау.

Зерттеу нәтижелері. Бестемше – қазақ халқының ерте заманнан келе жатқан ұлттық ойындарының бірі. Бестемше ойынын қазақ халқы ойлап шығарған және бұл есеп ойыны. Бұл ойынды ойы биік, есепке жүйрік балалар өте жақсы ойнайды. Талай ғасыр түркі халықтарының сүйікті ойыны болған бестемше елімізде жаңғыру аясында қайта түледі. Әлемнің әр түкпірінде өмір сүретін әр алуан халықтың өз ұлттық ойындары бар. Міне, осы ойындардың шығу тарихын дөп басып айта алатындар сирек. Бұл өнердің басты қасиеті – баланың санасын жетілдіруге, ақыл-ойын кемелдендіруге ерекше күш салады[1].

Түркі халықтарының ұрпақ тәрбиесіне жауапкершілікпен қарайтынына осы ойынның өзі де дәлел бола алады. Жасөспірім балалардың дене күшінің мол болуымен қатар, ақылды болуына да көп мән берген бабаларымыз осы ойынды ойнаған. Бестемше ойынын балаларға ойнату тиімді, өйткені бұл барынша жеңіл әрі ережесі қарапайым, балаларға есептің 4 амалын меңгерумен бірге ойлау қабілетін қалыптастырады [2].

Қазіргі кезде бестемше мектеп оқушылары арасында әсіресе бастауыш сынып оқушылары арасында қызығушылыққа түсіп кең таралып жатыр . Осыған байланысты, қандай бұл ойынның ерекшеліктері бар, соған тоқталайық:

- ойлау жүйесін дамыту
- дербестікке үйрету
- жеңілісті дұрыс қабылдауға үйрету
- назарды шоғырландыру
- уақытты тиімді пайдалану
- жоспарлау және бас тартуды үйрету
- жадыны жақсарту және есте сақтау қабілетін дамыту

- ақпаратпен жұмыс істеу дағдысы
- қол моторикасының дамуы[3].

Қазіргі таңда балалардың ойлау қабілетін дамыту мәселесі білім беру жүйесінде басты назарда. Логикалық ойлаудың дамуы тек оқушылардың мектептегі үлгеріміне ғана емес, сонымен қатар олардың күнделікті өмірде кездесетін түрлі жағдайларды тиімді шешуіне де ықпал етеді. Педагогикалық тәжірибеде ойынның түрлі формалары қолданылады, соның ішінде ұжымдық қозғалмалы, жеке және спорттық бағыттағы ойындар ерекше маңызға ие. Бұл ойындар баланың дене бітімінің дұрыс жетілуіне, шынығуына, жалпы ағзаның белсенді дамуына көмектеседі. Сонымен қатар, интеллектуалды даму аспектісі де маңызды орын алады. Осы тұрғыда қазақ халқының ұлттық ойындарының орны ерекше. Себебі олар баланың жан-жақты дамуына ықпал етіп, жоғарыда аталған барлық процестерді қамтиды. Ұлттық ойындар — дене шынықтыруды қалыптастыруда маңызды рөл атқарған көне дәуірден келе жатқан тәрбие құралы. Білім беру жүйесі жүйелі түрде қалыптаспаған заманда ата-бабаларымыз ұлттық ойындар арқылы денсаулықтарын нығайтып, ақыл-ойларын дамытуға көңіл бөлген. Осы орайда, бестемше ойыны ерекше маңызға ие. Бұл ойын баланың зейінін, есте сақтау қабілетін, стратегиялық ойлау және шешім қабылдау дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Бестемше ойыны – қазақ халқының ұлттық зияткерлік ойындарының бірі. Ойын арнайы бес отаудан тұратын «бестемше тақтасында» ойналады. Бұл тақта екі қазаннан, әр ойыншыға арналған бес отаудан және барлығы 50 құмалақтан тұрады. Ойыншылар құмалақтарды белгілі бір ережелерге сүйене отырып, сағат тілі бағытымен жылжытып, қарсыластан құмалақ ұтып алуға тырысады. Бұл ойын баланың саусақ моторикасын ғана емес, сонымен бірге логикалық ойлауын, тез есептеу қабілетін және стратегиялық жоспарлау дағдыларын дамытады [6].

Бестемше ойынының балалардың логикалық ойлау қабілетіне тигізетін әсерлері:

1.Талдау және шешім қабылдау дағдысын қалыптастырады: бестемше ойыны барысында бала әр қадамын алдын ала ойластырып, логикалық шешімдер қабылдауға үйренеді. Ол өз кезегінде күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді тез әрі дұрыс шешуге көмектеседі.

2. Есте сақтау және зейінді арттырады: ойын кезінде балалар ереже мен қарсыласының қимылдарын есте сақтауға мәжбүр болады. Бұл олардың ақпаратты өңдеу және сақтау қабілетін жақсартады.

3. Стратегиялық ойлау дағдыларын дамытады: балалар ойын барысында қарсыластарын жеңу үшін жоспар құруды, ықтимал жағдайларды болжауды үйренеді. Бұл болашақта күрделі тапсырмаларды орындауда көмектеседі.

4. Математикалық қабілетті жетілдіреді: ойын барысында құмалақтардың қозғалысын есептеп, ұтыс жүрістерін анықтау қажет. Бұл балалардың сандық ойлау дағдыларын дамытып, оларды математикаға жақындатады.

5. Шығармашылық және қиялды дамытады: балалар ойынды қызықты әрі ерекше ету үшін әртүрлі әдістер ойлап табады. Бұл олардың креативті ойлау қабілетін арттырады [4].

Логикалық ойлау — адамның қоршаған ортаны талдау, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау және дұрыс шешім қабылдау қабілеті. Балалар үшін логикалық ойлаудың дамуы мектептегі жетістіктеріне және болашақтағы кәсіби дағдыларына тікелей әсер етеді.

Логикалық ойлау келесі қабілеттерден тұрады:

1.Аналитикалық ойлау – әртүрлі жағдайларды бағалау және дұрыс шешім қабылдау.

2.Қабылдау және салыстыру – әртүрлі заттар мен құбылыстарды бір-бірімен салыстыру қабілеті.

3.Есте сақтау және қолдану – алынған білім мен тәжірибені жаңа жағдайда қолдану. Бестемше ойыны балалардың осы қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Осы тұрғыда жас өскелең ұрпаққа, жасөспірім балаларға бестемше ойыны арқылы логикалық даму, сыни ойлау қабілеттеріне жаңа дем берді десек болады. Бестемше ойыны арқылы өздерінің ойлау

қабілеттерін арттырып, өмірге талпыныстары оянып, өмірге бейімделе бастайды. Қоршаған ортамен бірге дамып, қол моторикасы, ойлау және ми қозғалыстары жан-жақты өсе бастайды. Бестемше ойынында ұсақ шарларды ұстау кезінде қол қозғалысы арқылы ми және жүйке талшықтарына әсер етеді. Сонымен қатар, ойын барысында қол қозғалысының жылдамдығы сағатты басу кезінде ойын тағдырына да әсер етеді. Қол моторикасын дамыту – өз саулығыңызды үнемі зияткер ретінде сезінуге мүмкіндік береді [5].

Шетелдік зерттеулер ұлттық ойындардың балалардың тәрбиесіне тигізетін әсерін жан-жақты қарастырады. Америкалық ғалым Жан К. Баркер (Jean C. Barker) өз зерттеуінде дәстүрлі ойындардың балалардың физикалық дайындығын жақсартатынын дәлелдеді. Оның айтуынша, ұлттық ойындар баланың қимыл-қозғалыс координациясын, төзімділігін және ептілігін дамытады.

ЮНЕСКО сарапшылары ұлттық ойындардың когнитивті дамуға оң әсер ететінін атап өтеді. Ойын арқылы балалар логикалық ойлауды, шешім қабылдауды және ережелерге бағынуды үйренеді. Мысалы, Оңтүстік Кореяда дәстүрлі ойындарды мектеп бағдарламасына енгізу арқылы оқушылардың есте сақтау қабілетін арттыру тәжірибесі қолданылып келеді. Финляндиялық зерттеуші Лийса Карпинен (Liisa Karpinen) ұлттық ойындардың балалардың эмоционалдық тұрақтылығын арттыратынын анықтады. Оның зерттеуінде дәстүрлі ойындарға қатысқан балалардың күйзеліске төзімділігі жоғары болып, әлеуметтік бейімделу деңгейі артқан. Осы зерттеулер ұлттық ойындардың тек дене тәрбиесіне ғана емес, жалпы бала дамуына үлкен әсер ететінін дәлелдейді. Сондықтан оларды оқу бағдарламасына енгізу – тәрбиенің тиімді жолдарының бірі. Ұлттық ойын баланы тек тарихымен ғана байланыстырмайды, сонымен қатар ата-бабамыздан мұра болып қалған адамгершілік, ізеттілік, сыйластық, әділеттілік сынды жақсы қасиеттерді бойына сіңіреді, әдет-ғұрпымызды, тілімізді, дінімізді, салт-дәстүрімізді құрметтеуді үйретеді. Жалпы ойындар баланы сергітіп, уақытын қызықты өткізу функциясымен ғана шектелмей, баланың жан-жақты дамып, жетілуіне, дүниені тануына, тұлға болып қалыптасуына да әсер етуі керек. Сондықтан да мектеп программасында ұлттық ойындарды қолданудың пайдасы зор.

Бестемше — ойлау қабілетін дамытатын ойын болғандықтан, ол баланың зейінін шоғырландыруға, жылдам шешім қабылдауға және өз стратегиясын алдын ала жоспарлауға көмектеседі. Бестемше - қазақ халқының қымбат қазынасы, баға жетпес байлығы, таптырмас мұрасы. Бұл ойын бізге тарихтан сыр шертеді, сонымен қатар қазіргі заманға да сай маңыздылығын жоймаған[7].

"Спорттың да өнер ретінде таңдап алар түрі көп. Бір түрі – бұла күштің толысуына әкелсе, екінші – жылдамдыққа, үшіншісі – табандылыққа бастайды. Ал төртінші бір спорт түрі жас адамды ойлылыққа, күрделі бір істің күрмеу жібін тез шешуге дағдыландырады. Мұндай спорт түрлерінің қатарына шахмат, дойбы, тоғызқұмалақ сынды спорт түрлері жатады" - деп ҚР еңбек сіңірген жаттықтырушысы Ә.Ақшораев айтқандай тоғызқұмалақтың жастарға берер орасан зор пайдасы бар. Ал бестемше ойыны тамырын тоғызқұмалақтан алады. Бестемшенің адам миына, ойлауына тікелей әсері бар және де сол себепті халқымыз бұл ойынға үлкен маңыз берген. Тек қана қазақ халқы зияткерлік дамуға осынша ғасыр бұрын мән бермеген, сонымен қатар өзге ұлттар да тоғызқұмалаққа және бестемшеге ұқсас зияткерлік ойындар ойнаған. Неге десеңіз, түріктердің мангала, қырғыздардың тогуз коргоол, алтайлықтардың шатра, тіпті африкалықтардың овари деген бестемшеге ұқсас үстел ойындары бар [8].

Бестемше ойыны — балалардың логикалық ойлауын, есте сақтау қабілетін, зейінін және стратегиялық ойлау дағдыларын дамытатын ерекше ұлттық ойын. Оның мектеп бағдарламасына енгізілуі оқушылардың интеллектуалды қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді. Сондықтан ата-аналар мен мұғалімдер бұл ойынды балалардың күнделікті өміріне енгізу арқылы олардың

ақыл-ойының дамуына, шығармашылық қабілеттерінің артуына және ұлттық құндылықтарды бойына сіңіруіне жағдай жасауы тиіс.

Бестемше ойыны қазақ халқының ақыл-ой ойындарының бірі. Оның пайда болу мерзімі 4 мың жылдық мерзімді қамтиды. Бұл ойынға ұқсас ойындар Қырғызстан, Индонезия, Ява аралдары, Вьетнам, Малазия, Марокко және Түркияда кездеседі. Бестемше туралы мәліметтер өте аз. Ойын туралы «Қазақ тілінің түсіндірме» сөздігінде былай делінеді: «Тоғызқұмалақ ойынының бірнеше түрі бар. Оның балаларға арналған қарапайым, түрлерін «қоздату», «б е с т е м ш е» деп атайды. Бестемшенің қазіргі кезде дамып кеткені соншалықты қазір балабақшаларда да ойналып жатыр және бұл емдік-сауықтыру жүйесіне енгізіліп, дәлелденді[9]. Қорыта айтқанда, «Бестемше» ойыны бастауыш сынып оқушыларының дене тәрбиесін жетілдіруде маңызды рөл атқарады. Бұл ойын балалардың қимыл-қозғалыс белсенділігін арттырып, жылдамдық, ептілік және зейін қою қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар, ұлттық ойын ретінде «Бестемше» оқушыларды қазақ халқының мәдениетімен таныстырып, олардың ұжыммен әрекет ету дағдыларын қалыптастырады. Осылайша, бастауыш сыныпта дене тәрбиесін ұлттық ойындар арқылы жүзеге асыру – баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін тиімді әдістердің бірі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. "Білім айнасы" газеті, "Бала тәрбиесіндегі ұлттық ойындардың маңызы" мақаласы
2. М.Шотаев "Тоғызқұмалақ негіздері", Астана, 2017 ж
3. С. Тайжанов, А. Кулназаров "Дене тәрбиесі" Алматы, "Атамұра", 2002ж
4. Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, "Қимыл-қозғалыс ойындары" мақаласы, 2020 ж
5. stud.kz сайты, "Бастауыш сыныпта дене тәрбиесі сабақтарында ұлттық ойындардың тәрбиелік мәні"
6. М.И.Адамбеков, М.Ш.Тұяқбаева, Е.Қ. Уанбаев "Жалпы білім беретін мектептерде дене тәрбиесі сабағын жүргізу әдістемесі" Әдістемелік ұсыныстар, 2012 ж.
7. Ақшораев Ә., Жүнісбаев Н. Тоғызқұмалақ. – Алматы: «Мектеп», 1980.
8. Ақшораев Ә. Тоғызқұмалақ. – Алматы, 1983.
9. Ақшораев Ә. 60 сабақтық тоғызқұмалақ ойынның оқулығы. Оқулық. -Тараз, 2014.

ӘӨЖ 796.81:796.015

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ КӨМЕГІМЕН ЖАС ЕРКІН КҮРЕСКЕРЛЕРДІҢ ДЕНЕ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ

Еспембетова Гульдана

guldana.yespembetova@bk.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы ДШС-41, 4 - курс студенті, Астана, Қазақстан.

Ғылыми жетекші - К.Қ. Базарбаева

Еркін күрес – жасөспірімдердің физикалық және моральдық дамуына ықпал ететін бірегей спорт түрі. Ол спортшылардың күшін, жылдамдығын, төзімділігін арттырумен қатар, табандылық, ерік-жігер және стратегиялық ойлау сияқты маңызды қасиеттерді қалыптастырады. Бұл спортта жоғары жетістікке жету үшін жүйелі жаттығулар мен ғылыми негізделген